

розвитку гуманістичних цінностей. Цілком природно, що потреба у новій етиці відповідальності співзвучна завданням, які реалізуються сьогодні у педагогічній діяльності.

Висновки. Отже, головні ідеї та положення комунікативної філософії є важливою засадою аналізу педагогічної діяльності з огляду на необхідність реалізації в її змісті та структурі моральних норм і принципів. Етика відповідальності зосереджує в собі важливі імперативи гуманізації сучасного життя, можливість переоцінки людських цінностей. Вона повинна бути найбільш авторитетною інстанцією в пошуку загальних норм і цінностей людського співжиття, порозуміння, міжособистісної взаємодії в педагогічній діяльності. Перспектива подальших наукових розвідок щодо шляхів реалізації норм етики відповідальності в педагогічній діяльності пов'язана з дослідженням процесу творчого мислення, глибоко гуманістичного за змістом.

Література

1. Апел К.-О. Дискурсивна етика як політична етика відповідальності у ситуації сучасного світу // Єрмоленко А.М. Комунікативна практична філософія. Київ: Лібра, 1999. С.231-255.
2. Гьосле В. Практична філософія в сучасному світі. Київ: Лібра, 2003. 248 с.
3. Хабермас Ю. Вовлечение другого. Очерки политической теории. СПб: Наука, 2001. 401 с.
4. Єрмоленко А. М. Комунікативна практична філософія. Київ: Лібра, 1999. 487 с.
5. Apel K.-O. Transformation der Philosophie. Bd.1. Das Apriori der Kommunikationsgemeinschaft. Frankfurt a.M. 1971. 379 s.
6. Habermas J. Theorie des kommunikativen Handelns. Bd.1. Handlungsrationality und gesellschaftliche Rationalisierung. Frankfurt a. M. 1981. 533 s.

References

1. Apel K.-O. Dyskursywna etyka jak polityczna etyka odpowiedzialnosti u sytuacji suchasnogo switu. Komunikatywna praktyczna filozofia. Kyiv: Libra, 1999. S.231-255.
2. Gosle V. Praktyczna filozofia v suchasnomu sviti. Kyiv: Libra, 2003. 248 s.
3. Khabermas Yu. Vovlecheniie drugogo. Ocherki politicheskoi teorii. SPb: Nauka, 2001. 401 s.
4. Yermolenko A.M. Komunikatywna praktyczna filozofia. Kyiv: Libra, 1999. 487 s.
5. Apel K.-O. Transformation der Philosophie. Bd.1. Das Apriori der Kommunikationsgemeinschaft. Frankfurt a.M. 1971. 379 s.
6. Habermas J. Theorie des kommunikativen Handelns. Bd.1. Handlungsrationality und gesellschaftliche Rationalisierung. Frankfurt a. M. 1981. 533 s.

УДК 378.016:504]:378.018.8

СВІТЛАНА СОВГІРА

orcid.org/0000-0002-8742-7773

sovgirasvitlana@gmail.com

професор, доктор педагогічних наук,
кафедра хімії, екології та методики їх навчання,
Уманський державний педагогічний університет
імені Павла Тичини
вул. Садова, 2, м. Умань

СТАНІСЛАВ ПОНОМАРЕНКО

orcid.org/0000-0001-9214-3460

ekonomarenko@ukr.net

аспірант,
Уманський державний педагогічний університет
імені Павла Тичини
вул. Садова, 2, м. Умань

РЕАЛІЗАЦІЯ ЗМІСТОВОЇ ЛІНІЇ ІНТЕГРОВАНОГО КУРСУ «ЕКОЛОГІЧНА БЕЗПЕКА» У ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ

У статті запропоновано оновлену змістову лінію інтегрованого курсу «Екологічна безпека» у процесі підготовки майбутніх фахівців. Розкрито розвиток наукової і педагогічної діяльності за спеціальністю «Безпека життєдіяльності» за Державними стандартами підготовки дипломованих фахівців, збільшенням навчально-методичних матеріалів. Доведено необхідність узгодження підготовки фахівців з позицій БЖД, розробки нових засобів і систем екобіозахисту, управління безпекою в виробничих сферах. Розкрито освітній потенціал фахівців, підготовлених за інтегрованими спеціальностями. Встановлено і систематизовано проблеми навчання екобезпеки, виділено основні змістові лінії, які можуть бути реалізовані в інтегрованому курсі «Екологічна безпека». Запропоновано фази врахування характеру зміни функціонування основних психофізіологічних систем, що визначають ефективність професійної діяльності. Розкрито специфічні особливості підготовки здобувачів за спеціальністю «Безпека життєдіяльності».

Ключові слова: змістова лінія, інтегрований курс, екологічна безпека, підготовка фахівців, безпека життєдіяльності, професійна діяльність, екологічна освіта, навколишнє середовище.

SVITLANA SOVHIRA

Professor, Doctor of Pedagogy Sciences,
Department of Chemistry, Ecology and Their Teaching Methods,
Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University,
Sadova str., 2, Uman

PONOMARENKO STANISLAV

PhD student,
Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University
Sadova str., 2, Uman

IMPLEMENTATION OF THE CONTENT LINE OF THE INTEGRATED COURSE "ENVIRONMENTAL SAFETY" IN THE PROCESS OF TRAINING

The article offers an updated content line of the integrated course "Environmental Safety" in the process of training. The transition of education to the formation of a model of life safety culture of the graduate as one of the important conceptual provisions of updating the content of education is established. The development of scientific and pedagogical activity in the specialty "Life Safety" according to the State standards in the areas of training of graduates, the increase of educational and methodological materials. The necessity of coordination of training of specialists from the position of "Life Safety", development of new means and systems of ecobioprotection, safety management in industrial spheres is proved. The educational potential of specialists trained in integrated specialties is revealed. It is proved that integration allows: to ensure self-determination and self-realization of a specialist in various fields of professional activity. The problems of eco-safety training are identified and systematized, the main content lines that can be implemented in the integrated course "Environmental Safety" are identified: the basics of environmental safety and human health. The phases of taking into account the nature of changes in the functioning of the main psychophysiological systems that determine the effectiveness of professional activities: mobilization, secondary mobilization, hypercompensation, compensation, subcompensation, decompensation, breakdown, fatigue are proposed. The specific features of the training of applicants-ecologists in the specialty "Life Safety" are revealed: increasing the level of education in environmental safety by strengthening theoretical training; inclusion in the process of preparation of forms and methods of teaching, which intensify their mastery of various types of subject-practical activities; the need to develop communicative qualities in applicants in the process of combining group and individual forms of learning.

Keywords: content line, integrated course, ecological safety, training of specialists, safety of life, professional activity, ecological education, environment.

Світове співтовариство визнало найважливішу роль безпеки життєдіяльності та екологічної освіти в розвитку людської цивілізації. Вся сучасна наука пронизана екологічними методами та ідеями. Безпека життєдіяльності – це феномен загальносвітової культури, в ній висвітлено історію розвитку людської думки. Наукові дослідження Е. Коростик [9], С. Миронець [11], Є. Молодика [12], В. Олефір [13], М. Пелипенко [14], Р. Ткачук [17] та ін. свідчать про обов'язкове використання екологічного апарату у всіх галузях людського знання.

Діяльність людини у виробничій сфері практично завжди пов'язана з наявністю ризику, небезпеки для його здоров'я і навколишнього середовища. За даними статистики, в останні роки відзначено зростання надзвичайних ситуацій техногенного характеру, пов'язаних з аваріями на промислових виробництвах, залишається досить високою аварійність на підприємствах хімічної, нафтопереробної, хіміко-фармацевтичної та інших галузей промисловості [6, с.47].

Практичні спостереження, факти свідчать про велику кількість катастроф і аварій, що мають як природний, так і техногенний характер. Розподіл фактора аварійності показує, що в цій проблемі пріоритетним є людський фактор: фізичний і моральний знос значної частини основних виробничих фондів; падіння технологічної та виробничої дисципліни; помилки персоналу; невідповідність технологій сучасним вимогам.

Відмінною рисою розвитку науки XXI століття є зміна ролі екологічних знань для фахівців різних спеціальностей. На сьогоднішній день екологічний апарат все активніше проникає в усі сфери діяльності людини: винахідницько-конструкторську, дослідницьку, організаторсько-виробничу, психолого-педагогічну, соціальну, екологічну та природоохоронну, які є найважливішими галузями сучасного життя людини [6, с.69].

Відповідно до екологічного аспекту безпечної життєдіяльності прояв професійної відповідальності обумовлений появою такої форми взаємодії суспільства і природи як забезпечення екологічної безпеки виробництва.

У теоретичному плані питання екологічної безпеки розглядають ряд екологів-юристів: С. Боголюбов, М. Брінчук, М. Васильєва, В. Виноградов, В. Єрмаков, Т. Злотнікова, В. Петров та ін. Науковці вважають національною безпекою (як стану захищеності від загроз) – властивість, якість об'єкта безпеки (об'єкта захисту).

Виклики і загрози сучасного життя змушують по-новому поглянути на проблеми підвищення культури безпеки населення. Робота з навчання населення грамотній поведінці в надзвичайних ситуаціях є одним із пріоритетів МНС. Ця програма наповнена новими напрямками, пов'язаними з сейсмічною, пожежною, транспортною та інформаційною безпекою, стійкістю житлово-комунального господарства, вдосконаленням системи цивільної оборони [3, с.19].

Проблема запобігання аварій на небезпечних виробництвах є надзвичайно актуальною і потребує якнайшвидшого вирішення як в науковому, так і в професійно-освітньому плані – в плані підготовки у ЗВО майбутніх фахівців у галузі захисту навколишнього середовища.

Мета статті: довести необхідність узгодження підготовки фахівців з позицій безпеки життєдіяльності (БЖД), розробки нових засобів і систем екобіозахисту, управління безпекою в виробничих сферах та запропонувати оновлену змістову лінію інтегрованого курсу «Екологічна безпека» у процесі підготовки майбутніх фахівців.

На сучасному етапі напрями реформування вітчизняної екологічної освіти та безпеки життєдіяльності багато в чому визначаються Болонською угодою, яка зумовила перехід освіти до формування моделі культури безпеки життєдіяльності майбутнього фахівця. Згідно з документами Європейської федерації національних інженерних організацій (Federation Europeenne d'Associations Nationales d'Ingenieurs, FEANI), яка представляє інтереси екологічних професій в Європі 80 національних інженерних асоціацій з 27 європейських країн, підсумкова оцінка рівня культури безпеки життєдіяльності майбутнього фахівця включає професійно-когнітивний, професійно-функціональний, професійно-особистісний і професійно-етичний аспекти. В умовах України останні два аспекти особливо актуальні, оскільки Закон України «Про технічні регламенти та оцінку відповідності» (2016) виділяє регламенти та стандарти, пов'язані зі сферою забезпечення безпеки життєдіяльності, які роботодавці і виробники добровільно встановлюють для себе і гарантують їх дотримання з урахуванням мінімального ступеня ризику заподіяння шкоди людині. Правові основи безпеки життєдіяльності в Україні закладені низкою статей Конституції, які подальший розвиток отримали в Кодексі цивільного захисту України (2013).

Закон України «Про Стратегію сталого розвитку України до 2030 року» проголошує формування професійної культури безпеки життєдіяльності в якості одного з важливих концептуальних положень оновлення змісту освіти. Посилаючись на світову освітню практику, стверджуємо, що курс «Безпека життєдіяльності» та поняття «культура безпеки життєдіяльності» виступає в якості центрального поняття для напрямів реформування освітніх систем України, оскільки володіє інтегративною природою, об'єднує інтелектуальну і діяльнісно-навчкову складові освіти.

З початку ХХІ століття відбувається етап становлення і розвитку наукової і педагогічної діяльності за спеціальністю «Безпека життєдіяльності»: затверджена перша типова програма дисципліни, освіта в галузі БЖД стає обов'язковою і безперервною від дошкільного рівня до всіх форм підвищення кваліфікації фахівців.

У 1991 р дисципліна БЖД стає обов'язковою для вивчення у закладах вищої освіти. Її становлення припадає на 1992-1995 рр. і пов'язане з вдосконаленням змісту дисципліни, публікацією навчально-методичної літератури, розробкою навчальних програм і планів усіх спеціальностей. Необхідність розгляду і потреба внесення до навчальних планів технічних ЗВО відомостей про безпечну і екологічну життєдіяльність людини продиктовано доцільністю прийняття таких технологічних рішень при проектуванні і реалізації інженерних проектів, які виключають можливість порушення екологічної рівноваги і створюють техніко-виробничі можливості для усунення вже порушеного балансу в системі « людина-техніка-середовище проживання».

У закладах загальної середньої освіти предмет «Основи безпеки життєдіяльності» (ОБЖ) декларує, на жаль, більше вивчення цивільної оборони та військової справи, ніж прогностичний аналіз безпечної життєдіяльності людини [7, с.44].

Другий напрям – екологічний професіоналізм майбутнього фахівця. Якщо перший напрям досить універсальний, то другий пов'язаний зі спеціальною підготовкою інженерно-технічних працівників (ІТП) всіх професій, оскільки підвищення екологічності сучасних технічних систем часто досягається застосуванням екобіозахисної техніки і ІТП зобов'язані знати характеристики існуючих засобів і методів захисту, вміти їх використовувати і створювати нові високоефективні зразки стосовно своєї професійної діяльності.

У закладах вищої освіти також широко використовуються авторські програми, які розробляються спільно педагогами і фахівцями-екологами, орієнтовані на формування екологічного мислення, відповідального ставлення до навколишнього середовища, набуття навичок наукового пошуку шляхів виходу з ситуації екологічної нерівноваги. Трансляторами екологічної культури повинні бути люди глибоко екологічно освічені фахівці, що володіють педагогічним даром і морально здатні здійснювати трансляцію знань в галузі екософії (В. Вернадський [4], В. Крисаченко [10], К. Стецюк [15]).

В останні роки видано навчальні посібники, монографії для ЗВО. Їх автори О. Безуглов [1], Ю. Бойчук [2], М. Демент [5], С. Сусло [16], В. Чаплик [18] та ін.).

Цей період також характеризується формуванням наукового і педагогічного потенціалу в галузі безпеки життєдіяльності, розробкою нових Державних стандартів за напрямками підготовки дипломованих фахівців, збільшенням навчально-методичних матеріалів.

Третій напрям пов'язаний з необхідністю підготовки висококваліфікованих фахівців, здатних професійно працювати в галузі захисту людини і природного середовища, вмiло поєднуючи екологічні знання з глибокою технічною та широкою гуманітарною підготовкою. Основним завданням діяльності таких фахівців повинна бути комплексна оцінка технічних систем і виробництв з позицій БЖД, розробка нових засобів і систем екобіозахисту, управління безпекою в виробничих сферах.

Сьогодні все більша кількість ЗВО відкриває підготовку фахівців за спеціальностями екологічного профілю. Для реалізації освіти в галузі безпеки життєдіяльності в нашій країні з 1994 року введено нові спеціальності: «Безпека життєдіяльності», «Інженерний захист навколишнього середовища», «Безпека технологічних процесів і виробництв», «Захист в надзвичайних ситуаціях», «Захист навколишнього середовища» та ін. Державні вимоги до навчальних програм дисциплін визначені відповідними Державними Стандартами. З огляду на це вводиться система забезпечення безпеки життєдіяльності, яка представлена трьома комплексами стандартів: «Система стандартів безпеки праці», «Система стандартів у галузі охорони природи та поліпшення використання природних ресурсів», «Безпека в надзвичайних ситуаціях». В цей же період часу у ЗВО віднесено дисципліну БЖД до загально-професійного блоку.

Освітній потенціал фахівців, підготовлених за інтегрованими спеціальностями, поповнюється більш узагальненою системою знань, що дозволяє скоротити їх обсяг і знизити навчальне навантаження на здобувачів при одночасному зростанні професійної мобільності фахівців нового типу. Інтеграція дозволяє: забезпечити самовизначення і самореалізацію майбутнього фахівця в різних сферах професійної і суміжній з нею діяльності; створити умови для формування цілісної картини світу і професійної сфери; розвивати системне мислення професіонала, що дозволяє охоплювати явища в їх взаємозв'язку; забезпечити цілісний розвиток особистості (соціальний, фізичний, духовний, інтелектуальний); встановити більш тісні зв'язки навчання з практичною діяльністю, виробництва з наукою; вирішити проблему перевантаження здобувачів. Інтеграційні процеси вимагають переорієнтації вищої освіти з вузької спеціальності до навчання за групами спеціальностей.

Виконані дослідження дозволили встановити і систематизувати проблеми навчання екобезпеки, які вказують на те, що тенденції розвитку навчання екобезпеки в технічних ЗВО відстають від позитивних тенденцій в вищій освіті. Відповідно до європейських стандартів від інженера, зокрема, потрібно проектування та вирішення складних інженерних завдань, розробка систем, компонентів або процесів, які задовольняють задані вимоги виробництва і враховують питання охорони здоров'я і безпеки життєдіяльності, культурні, соціальні та екологічні аспекти в середовищі існування.

З огляду на актуальність проблеми, вважаємо за доцільне виділити основні змістові лінії, які можуть бути реалізовані в інтегрованому курсі «Екологічна безпека»:

1. Основи екологічної безпеки: екологічна небезпека; екологічний ризик; екологічна проблема; фактори, джерела і наслідки екологічної небезпеки; екологічна безпека; загрози екологічної небезпеки; надзвичайні ситуації екологічного характеру; нормативно-правові документи з екологічної безпеки.

2. Екологічна безпека навколишнього середовища: види забруднень навколишнього природного середовища; гранично допустима концентрація забруднюючих речовин; якість середовища проживання; критерії оцінки якості середовища проживання; охорона навколишнього середовища; антропогенне навантаження на стан навколишнього середовища.

3. Екологічна безпека та здоров'я людини: екологічна обстановка регіону; заходи, що проводяться по захисту здоров'я населення; «основні складові здорового способу життя та їх вплив на безпеку людини; вплив абіотичних, біотичних і антропогенних чинників на здоров'я людини» [8, с.106].

Узагальнюючи викладене можна зробити висновок, що для справжнього періоду активного формування дисципліни «Екологічна безпека» характерно вже не випадкове і стихійне включення елементів екологічного аналізу в освітній процес, а цілеспрямоване моделювання, як в теорії, так і на практиці нового змісту освіти, форм і методів активізації пізнавальної діяльності, дидактичних умов навчання тощо. В даний час накопичений значний досвід організації освіти в галузі екобезпеки, основу якого складають: наявність інтеграційних процесів в природничо-наукових дисциплінах; декларативність на рівні програмних вимог; орієнтація на пріоритетне вивчення і підвищена увага до захисту та збереження людського життя.

У кожній дії людини необхідно враховувати характер зміни функціонування основних психофізіологічних систем, що визначають ефективність екобезпечної діяльності. Проаналізуємо її фази: мобілізації, вторинної мобілізації, гіперкомпенсації, компенсації, субкомпенсації, декомпенсації, зриву, перевтоми.

Фаза мобілізації. Ця фаза, «передстартова», характеризує процес мобілізації сил організму ще до початку роботи. Підвищення загального тону пов'язано як з неспецифічним зростанням

активації, так і зі специфічними зрушеннями, які полегшують функціонування систем, які будуть безпосередньо брати участь у роботі. Зміст цієї фази полягає в підготовці до початку вирішення конкретного поведінкового завдання: енергетична мобілізація резервів організму, формування плану і стратегії поведінки, внутрішнє програвання ключових елементів діяльності.

Фаза вторинної мобілізації. Виникає в момент початку діяльності і характеризується короткочасним зниженням майже всіх показників функціонального стану. Фізіологічний механізм цієї фази пов'язаний із зовнішнім гальмуванням, що виникає в результаті зміни характеру подразників. Її тривалість залежить в першу чергу від ступеня тренуваності фахівця, його досвіду і знання характеру виконуваної роботи.

Фаза гіперкомпенсації. Це одна з найбільш складних фаз. Вона займає весь початковий період роботи і є логічним продовженням першої фази, відображаючи процес мобілізації організму, триває при безпосередньому включенні в діяльність. Однак, якщо в першій фазі відбувається підготовка організму до загального алгоритму роботи, то на стадії гіперкомпенсації людина пристосовується до найбільш економного, оптимального режиму діяльності в конкретних умовах. Процес генералізації, який домінує у період пристосування, поступово змінюється виробленням чіткого динамічного стереотипу.

У цій фазі немає ще точної відповідності реакцій організму характеру роботи і величиною навантаження: організм реагує з більшою силою, ніж це необхідно. Відбувається пошук оптимального режиму роботи, пристосування до вимог конкретних умов [7, с.16].

Така фаза характеризується динамічністю її показників: реєстровані параметри досить різко змінюються протягом коротких відрізків часу.

Фаза компенсації. Характеризується певною стабілізацією показників. Рівень роботи різних систем оптимальний, необхідна мобілізація основних і компенсаторних механізмів. Вимоги, що висувуються виробничим процесом, повністю компенсуються мінімальними засобами. Показники функціонального стану організму незначно перевищують вихідний рівень або відповідають йому. Ефективність праці в цей період – максимальна.

В процесі підготовки фахівців і їх тренування слід прагнути до того, щоб тривалість цієї фази була максимальною.

Фаза субкомпенсації. При певній інтенсивності і тривалості роботи рівень функціонування систем перестає забезпечуватися. Якісно змінюється характер компенсаторних реакцій: компенсація здійснюється за рахунок менш вигідних (енергетично і функціонально) процесів. Характерні для цієї стадії порушення уваги, внаслідок чого збільшується число помилкових дій. Мотивація спрямована на продовження діяльності, емоційний фон стабільний.

Включення додаткових компенсаторних засобів підтримує відносно стабільний функціональний стан робочих систем, однак загальний рівень їх функціонування знижений, що призводить до прихованого або явного зниження ефективності праці. При продовженні діяльності відбувається виснаження допоміжних резервів організму і розвивається наступна фаза.

Фаза декомпенсації. Характеризується неухильним погіршенням функціонування систем, знижуються показники і найбільш важливих для певного виду праці функцій. Ця фаза характеризується як вираженими вегетативними порушеннями (тахікардією, почастишанням дихання), так і порушенням точності і координованості рухів, появою великої кількості помилок у роботі, за якими слідують виражені зміни уваги, пам'яті, ослаблення інтелектуальних функцій. Трансформується провідна мотивація діяльності, починають домінувати мотиви припинення роботи. При продовженні її циклу фаза декомпенсації може перейти в фазу зриву.

Фаза зриву. Характеризується повним розладом координації в діяльності різних систем, чітко вираженою неадекватністю реакцій організму на сигнали зовнішнього середовища, різким падінням працездатності, аж до припинення участі в виробничому процесі. Виниклі зміни вимагають тривалого відпочинку і навіть лікування.

Якщо діяльність закінчується на четвертій чи п'ятій фазі, перед закінченням роботи може виникнути специфічний стан, названий стадією кінцевого пориву. Сутність його полягає в терміновій мобілізації через мотиваційну сферу додаткових резервних сил організму і різкому підвищенні працездатності. Прояв і тривалість цієї стадії багато в чому визначаються характером мотивації. Найбільший ефект досягається в тому випадку, коли вона пов'язана зі стимулами великого соціального значення – змаганням, почуттям відповідальності перед колективом, усвідомленням важливості вирішуваних завдань тощо. Причини виникнення та механізми розвитку істотно відрізняють цю стадію від розглянутих фаз, що описують природну динаміку працездатності в процесі діяльності.

Таким чином, починаючи з фази субкомпенсації, виникає специфічний стан втоми. Про початок його розвитку можна говорити з моменту включення в діяльність компенсаторних механізмів, пов'язаних з перебудовою способів виконання завдання, і відмови від оптимальних стратегій.

У зв'язку з вирішенням прикладних завдань гостро стоїть проблема дослідження хронічних форм стомлення, яка має принципове значення при аналізі вихідного рівня, на тлі якого формується актуальний стан і розвивається перевтома.

Перевтома – це хронічний стан, в розвиненому вигляді відноситься до категорії патологічних. Основна ознака перевтоми – стійке порушення в протіканні і зміні фаз працездатності. Найбільшою мірою це відноситься до фази компенсації. Якщо вона починається пізніше, а закінчується раніше, ніж зазвичай, то це свідчить про початок розвитку перевтоми.

Якщо стан втоми слід вважати природною реакцією організму, що має пристосувальний характер і виконує цілий ряд корисних функцій, то стан перевтоми в будь-якій своїй формі – явище небажане.

При вирішенні прикладних задач щодо цих станів ставляться різні цілі. З одного боку, необхідно максимально продовжити час оптимальної працездатності і відсунути появу перших ознак втоми, хоча сам стан втоми цілком допустимий в останні години роботи. З іншого – має забезпечуватися повне відновлення сил до початку кожного нового робочого дня, тобто потрібно знімати ефект накопичення втоми з метою запобігання розвитку її хронічних форм [7, с.19].

Процес підготовки майбутніх фахівців, зокрема екологічних спеціальностей має специфічні особливості, які полягають в наступному: підвищенні рівня освіченості з екологічної безпеки за рахунок посилення теоретичного навчання; включення в процес підготовки форм і методів навчання, які активізують оволодіння ними різними видами предметно-практичної діяльності; необхідність розвитку комунікативних якостей у здобувачів в процесі поєднання групових та індивідуальних форм навчання.

Отже, у процесі дослідження розкрито розвиток наукової і педагогічної діяльності за спеціальністю «Безпека життєдіяльності» за Державними стандартами підготовки дипломованих фахівців, збільшенням навчально-методичних матеріалів. Доведено необхідність узгодження підготовки фахівців з позицій БЖД, розробки нових засобів і систем екобіозахисту, управління безпекою в виробничих сферах. Розкрито освітній потенціал майбутніх фахівців, підготовлених за інтегрованими спеціальностями. Встановлено і систематизовано проблеми навчання екобезпеки, виділено основні змістові лінії, які можуть бути реалізовані в інтегрованому курсі «Екологічна безпека». Запропоновано фази врахування характеру зміни функціонування основних психофізіологічних систем, що визначають ефективність екобезпечної діяльності. Розкрито специфічні особливості підготовки здобувачів за спеціальністю «Безпека життєдіяльності».

Перспективу подальших досліджень вбачаємо у формуванні нового екологічного мислення у школярів, що вимагає більш повної розробки проблеми розвитку знань учнів з екологічної безпеки. Вивчення можливостей формування знань з екологічної безпеки у школярів, розробка методики їх розвитку є завданнями нашого подальшого дослідження.

Література

1. Безуглов О. Є., Іщук В. М., Коленов О. М. та ін. Організація служби та підготовки особового складу пожежно-рятувальних підрозділів : навч. посіб. Харків : НУЦЗУ, КП «Міськдрук», 2012. 436 с.
2. Бойчук Ю., Таймасов Ю. Теоретико-методичні аспекти розвитку професійної компетентності фахівців пожежно-рятувальної служби у системі підвищення кваліфікації : монографія. Х.: ФОП Брові О. В., 2020. 122 с.
3. Бондарев О. М. Подготовка будущих инженеров к профессиональной деятельности в особых и экстремальных условиях (на примере специальности «Защита в чрезвычайных ситуациях») : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08. Ставрополь, 2009. 170 с.
4. Вернадский В. И. Биосфера и ноосфера. Москва : Рольф, 2002. 576 с.
5. Демент М. О., Костикова І. І., Тарадуда Д. В. Професійна діяльність майбутнього офіцера ДСНС України в сучасних умовах : монографія. Харків : НУЦЗ України, 2018. 180 с.
6. Казьмина А. В. Формирование в вузе профессиональной культуры безопасности жизнедеятельности бакалавров в области защиты окружающей среды : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08. Москва, 2011. 206 с.
7. Кареев Р. Р. Формирование умений безопасной производственной деятельности у будущих инженеров в технических вузах : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08. Брянск, 2008. 287 с.
8. Киселев С. А. К вопросу о развитии экологических знаний в курсе «Основы безопасности жизнедеятельности». *Педагогика высшей школы*. 2016. № 3. С. 105–107.
9. Коростик Е. А., Лукашкова И. Л. Профайлинг как технология обеспечения безопасности. *Обеспечение безопасности жизнедеятельности : проблемы и перспективы* : сб. материалов XIV междунар. науч.-практ. конф. : в 2 т. (Минск, 8–9 апр. 2020 г.). Минск : УГЗ, 2020. Т. 2. С. 174–175.
10. Крисаченко В. Екологічна культура. Київ : Наука, 2006. 230 с.
11. Миронец С. М., Тімченко О. В. Негативні психічні стани рятувальників в умовах надзвичайної ситуації : монографія. Київ : ТОВ «Вид-во «Консультант», 2008. 232 с.
12. Молодика Є. А., Олійник А. В. Щодо організації та планування заходів оперативного реагування на надзвичайні ситуації. *Наукове забезпечення діяльності оперативно-рятувальних підрозділів (теорія та практика)* : зб. матеріалів всеукр. наук.-практ. конф. (Харків, 12 бер. 2014 р.). Харків : НУЦЗУ, 2014. Ч. 2. С. 19–20.

13. Олєфір В. О., Склярів С. А. Дослідження структури мотивації діяльності в екстремальних умовах. *Проблеми екстремальної та кризової психології*. 2007. Вип. 1. С. 210–219.
14. Пелипенко М. М. Формування готовності майбутніх фахівців оперативно-рятувальної служби до самозбереження в екстремальних умовах професійної діяльності: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Черкаси, 2015. 259 с.
15. Стецюк К. Екологічна культура як джерело ціннісних орієнтацій освіти для збалансованого розвитку. *Вища школа*. 2011. № 7–8. С. 96–103.
16. Суслє С. Т., Заплатинський В. М., Харамда Г. М. Цивільний захист: навч. посіб. / за ред. М. О. Біляковича. Київ: Арістей, 2007. 368 с.
17. Ткачук Р. Л. Теоретичні та прикладні засади інформаційної технології підготовки оперативного персоналу для роботи в умовах надзвичайних ситуацій: дис. ... д-ра тех. наук : 05.13.06. Львів, 2019. 458 с.
18. Чаплик В. В., Олійник П. В., Омельчук С. Т. Медицина надзвичайних ситуацій: підручник. Вінниця: Нова книга, 2012. 352 с.

References

1. Bezuhlov O. Ye., Ishchuk V. M., Koliyev O. M. ta in. Orhanizatsiia sluzhby ta pidhotovky osobovoho skladu pozhezhno-riatuvalnykh pidrozdiliv [Organization of service and training of personnel of fire and rescue units] Kharkiv: NUTsZU, KP «Miskdruk», 2012. 436 s.
2. Boichuk Yu., Taimasov Yu. Teoretyko-metodychni aspekty rozvytku profesiinoi kompetentnosti fakhivtsiv pozhezhno-riatuvalnoi sluzhby u systemi pidvyshchennia kvalifikatsii [Theoretical and methodological aspects of the development of professional competence of firefighters in the system of advanced training] Kh.: FOP Brovi O. V., 2020. 122 s.
3. Bondarev O. M. Podgotovka budushhiih inzhenerov k professional'noj dejatel'nosti v osobyh i jekstremal'nyh uslovijah (na primere special'nosti «Zashhita v chrezvyčajnyh situacijah») [Reparation of future engineers for professional activity in special and extreme conditions (on an example of a specialty "Protection in emergency situations")] dis. ... kand. ped. nauk : 13.00.08. Stavropol', 2009. 170 s.
4. Vernadskij V. I. Biosfera i noosfera. [Biosphere and noosphere] Moskva: Rol'f, 2002. 576 s.
5. Dement M. O., Kostykova I. I., Taraduda D. V. Profesiina diialnist maibutnoho ofitsera DSNS Ukrainy v suchasnykh umovakh [Professional activity of the future officer of the SES of Ukraine in modern conditions] Kharkiv: NUTsZU Ukrainy, 2018. 180 s.
6. Kaz'mina A. V. Formirovanie v vuze professional'noj kul'tury bezopasnosti zhiznedejatel'nosti bakalavrov v oblasti zashhity okruzhajushhej sredy [Formation in high school of professional culture of safety of life of bachelors in the field of environmental protection] dis. ... kand. ped. nauk : 13.00.08. Moskva, 2011. 206 s.
7. Kareev R. R. Formirovanie umenij bezopasnoj proizvodstvennoj dejatel'nosti u budushhiih inzhenerov v tehniceskikh vuzah [Formation of skills of safe production activity at future engineers in technical high schools] dis. ... kand. ped. nauk : 13.00.08. Brjansk, 2008. 287 s.
8. Kiselev S. A. K voprosu o razvitii jekologicheskikh znanij v kurse «Osnovy bezopasnosti zhiznedejatel'nosti». [On the development of environmental knowledge in the course "Fundamentals of life safety"] *Pedagogika vysšej shkoly*. 2016. № 3. S. 105–107.
9. Korostik E. A., Lukashkova I. L. Profajling kak tehnologija obespechenija bezopasnosti. [Profiling as a security technology]. *Ensuring the safety of life: problems and prospects: sb. materialov XIV mezhdunar. nauch.-prakt. konf.*: v 2 t. (Minsk, 8–9 apr. 2020 g.). Minsk: UGZ, 2020. T. 2. S. 174–175.
10. Krysachenko V. Ekologichna kultura. [Ecological culture] Kyiv: Nauka, 2006. 230 s.
11. Myronets S. M., Timchenko O. V. Nehatyvni psykhični stany riatuvalnykh v umovakh nadzvyčajnoi sytuatsii [Negative mental states of rescuers in an emergency]. Kyiv: «Vyd-vo «Konsultant», 2008. 232 s.
12. Molodyka Ye. A., Oliinyk A. V. Shchodo orhanizatsii ta planuvannia zakhodiv operatyvnoho reahuvannia na nadzvyčajni sytuatsii. [Regarding the organization and planning of emergency response measures] *Naukove zabezpechennia diialnosti operatyvno-riatuvalnykh pidrozdiliv (teoriia ta praktyka): zb. materialiv vseukr. nauk.-prakt. konf.* (Kharkiv, 12 ber. 2014 r.). Kharkiv: NUTsZU, 2014. Ch. 2. S. 19–20.
13. Olefir V. O., Skliarov S. A. Doslidzhennia struktury motyvatsii diialnosti v jekstremal'nykh umovakh. [Research of the motivation structure of activity in extreme conditions]. *Problemy jekstremalnoi ta kryzovoi psykholohii*. 2007. Vyp. 1. S. 210–219.
14. Pelypenko M. M. Formuvannia hotovnosti maibutnykh fakhivtsiv operatyvno-riatuvalnoi sluzhby do samozberezhennia v jekstremal'nykh umovakh profesiinoi diialnosti [Formation of readiness of future specialists of operational and rescue service to self-preservation in extreme conditions of professional activity] dys. ... kand. ped. nauk : 13.00.04. Cherkasy, 2015. 259 s.
15. Stetsiuk K. Ekologichna kultura yak dzherelo tsinnisnykh oriantatsii osvity dlia zbalansovanoho rozvytku. [Ecological culture as a source of value orientations of education for balanced development] *Vyshcha shkola*. 2011. № 7–8. S. 96–103.
16. Suslo S.T., Zaplatynskiy V.M., Kharamda H.M. Tsyvilnyi zakhyst [Civil protection]. Kyiv: Aristei, 2007. 368 s.
17. Tkachuk R. L. Teoretychni ta prykladni zasady informatsiinoi tekhnolohii pidhotovky operatyvnoho personalu dlia roboty v umovakh nadzvyčajnykh sytuatsii [Theoretical and applied principles of information technology training of operational personnel to work in emergency situations] dys. ... d-ra tekhn. nauk : 05.13.06. Lviv, 2019. 458 s.
18. Chaplyk V. V., Oliinyk P. V., Omelchuk S. T. Medytsyna nadzvyčajnykh sytuatsii [Emergency medicine] Vinnytsia: Nova knyha, 2012. 352 s.

ВАСИЛЬ ХРИК

orcid.org/0000-0003-1912-3476

hvm2020@ukr.net

кандидат сільськогосподарських наук,
доцент кафедри лісового господарства
Білоцерківського національного аграрного університету
Соборна площа, 8/1, м. Біла Церква

КОНЦЕПЦІЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ЛІСОВОГО ГОСПОДАРСТВА

У статті розкрито концепцію професійної підготовки майбутніх фахівців лісового господарства та її структуру. Визначено основні та специфічні тенденції професійної підготовки майбутніх фахівців лісового господарства у процесі лісівничої освіти. Визначено концептуальну ідею професійної підготовки майбутніх фахівців лісового господарства як якісну зміну здійснюваної здобувачами освітньої діяльності. Розкрито сутність концепції підготовки майбутніх фахівців лісового господарства, основу якої складає педагогічна система організаційно-методичного забезпечення цієї підготовки. Визначено мету, підходи, принципи, пріоритетні умови формування готовності до професійної діяльності, виділено внутрішні й зовнішні детермінанти підготовки майбутніх фахівців лісового господарства. Доведено, що концепція професійної підготовки майбутніх фахівців лісового господарства побудована на основі сукупності компонентів (тенденцій, принципів, підходів, концептуальної ідеї, мети, пріоритетних умов, зовнішніх і внутрішніх детермінант, результату).

Ключові слова: концепція, концептуальна ідея, професійна підготовка, майбутні фахівці, лісове господарство, тенденції, пріоритетні умови, детермінанти.

VASYL KHRYK

PhD (Agriculture), Associate Professor, the Department of Forestry,
Bila Tserkva National Agrarian University
pl. 8/1 Soborna, Bila Tserkva

THE CONCEPT OF PROFESSIONAL TRAINING OF FUTURE FORESTRY PROFESSIONALS

The article reveals the concept of professional training of future forestry specialists and its structure. The main (globalization, modernization, humanization, integration, intensification, democratization, informatization) and specific tendencies of professional training of future forestry specialists in the process of forestry education are determined. in the organization of collective and creative affairs in the professional direction, taking into account the individual characteristics of applicants, ensuring differentiation and individualization of professional and personal development of applicants, development of motives for self-improvement, development of initiative, social activity, responsibility). The conceptual idea of professional training of future forestry specialists as a qualitative change of educational activities carried out by applicants is determined. It has stable professional values, interests, imbued with a deep respect for nature, the work of a forestry specialist. The concept of training future forestry specialists is revealed biodiversity, ecosystem and protective functions through forestry care, forest protection from fires and protection from pests and diseases, uses forests in the form of harvesting wood and non-wood forest products using environmentally friendly technologies, provides forest reproduction and afforestation, studies and accounting for forests population and environment. The purpose, approaches, principles, priority conditions of formation of readiness for professional activity are defined, internal and external determinants of preparation of future experts of forestry are allocated. It is proved that the concept of professional training of future forestry specialists is based on a set of components (trends, principles, approaches, conceptual ideas, goals, priority conditions, external and internal determinants, results).

Keywords: concept, conceptual idea, professional training, future specialists, forestry, tendencies, priority conditions, determinants.

На теперішній час проблему реформування вищої освіти розглядають з позицій стратегії (визначення довгострокової політики, цілей, концепції реформи тощо) й тактики (перегляд змісту, пошук інноваційних технологій, зміни організаційно-управлінської структури вищої освіти тощо).

Серед стратегічних питань реформування вищої освіти в якості основних напрямів визначають такі: створення різноманіття типів вищої освіти за термінами і програмами професійної підготовки, формами навчання, підготовка дипломів (проблема диверсифікації); інтеграція ЗВО України в світову освітню систему, вирішення проблем, пов'язаних з установленням еквівалентності документів про освіту, вчені ступені і звання; децентралізація й демократизація управління закладом вищої освіти; надання дійсної самостійності ЗВО, їхнім регіональним об'єднанням щодо вирішення поставлених перед ними завдань і, разом з тим, збереження освітнього простору країни